

Társadalmi szerepelvárások a magyar anyákkal szemben nemzetközi kontextusban

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
A társadalmi szerepekről.....	4
A szerepek változása.....	6
Adatok és módszerek	12
Eredmények.....	12
Nemi szerepekről alkotott vélemények különbségei nem és végzettség szerint.....	20
Összefoglalás.....	28
Irodalomjegyzék.....	32
Függelék.....	34

Bevezetés

A kutatásom célja, hogy megismerjem a társadalmi szerepelvárásokat a magyar anyákkal szemben. Átfogó képet szeretnék kapni arról, hogy mit vár el a társadalom a nőktől, azon belül is az édesanyáktól, hogy milyen mindennapi kihívásokkal kell megküzdeniük, mert a társadalom kategorizálta, hogy mi az, ami egy anya kötelességei közé tartozik. Ezek hiába nem törvényszerűen írott feladatok, nagyon széles körben elterjedtek, valamint el is fogadottak, így jelentőségük van. A kutatásomban erre szeretnék tehát választ kapni, hogy miért alakult ki ez a szerepmegosztás, hogyan alakult időben, illetve, hogy nemek valamint végzettség szerint van-e különbség az emberek véleményében. Szociológiailag relevánsnak tartom ezt a témát, mivel a társadalmi szerepelvárások alapvetően hozzájárulnak az emberek viselkedésének alakulásához, hogy mit tartanak elfogadottnak, vagy éppen kirívónak. Hiszen ez befolyásolja a társadalom működését, a szociológia pedig elsősorban ezt, illetve a társas viselkedést vizsgálja, így kulcsfontosságú szerepe van a társadalmi szerepelvárások kutatásának.

A dolgozatom elején az elméleti összefoglaló áll, melyben a témával kapcsolatos főbb irodalmakkal megalapozom a kutatást, ezen belül elsőként a társadalmi szerepekről majd a társadalmi szerepek változásáról szóló irodalmakat mutatom be. A dolgozat további részében elemzéseket végzek azzal kapcsolatban, hogy milyen véleménnyel van a magyar társadalom bizonyos kérdésekről, melyből megállapítható, hogy mennyire progresszív vagy tradicionális a megítélésük a nemi szerepekről. A kérdések kitérnek az élet minden területére, ami alatt a munkavállalás, a háztartás jövedelme, a vezetői készségek, a nők szükségletei, az oktatás, a gyermekvállalás illetve a gyermeknevelés értendő. Ezeket időben is vizsgálom, hat hullámra bontva, hogy a modernitással együtt fejlődik-e a társadalom gondolkodásmódja, valóban egy egyenlőbb világ felé haladunk-e a nemek megítélésében. További elemzésekben a kérdéseket két kategóriára bontom (nem valamint a végzettségi szint), melyek alapján elkülöníthető, hogy bizonyos társadalmi rétegeknek más véleménye van-e az adott kérdésekkel kapcsolatban. Itt fókuszálok a százalékos eltérésre a kategóriák között, illetve arra, hogy van-e összefüggés a kérdés és a kategóriák között. Ebben az esetben már csak az utolsó hullámot vizsgálom, hogy a legújabb adatokat vessem össze egymással. Ezen változók mentén már egy szélesebb spektrumon válnak áttekinthetővé a társadalmi szerepelvárások a magyar anyákkal szemben.

Ezt követően lineáris regressziót alkalmazok, melyben a vezetői képességekre létrehozok egy új változót. Ebbe beletartozik a politikai illetve az üzleti vezetésben való egyetértés, hogy a férfiak jobb vezetői képességgel rendelkeznek-e a válaszadók szerint. Valamint ugyanezt elvégzem arra a kérdésre is, hogy a nők gyermeket és otthont akarnak-e a válaszadók szerint. A két magyarázott változót ugyanazon magyarázó változókkal vizsgálom, melyek az életkor, a nem, a végzettségi szint, a vallásosság, a párkapcsolati helyzet illetve a politikai skálán való elhelyezkedés.

A dolgozatom végén pedig egy tartalmi összefoglaló található, melyben az elméletek alapján kifejtem, hogy milyen eredményt vártam. Ezt követően pedig az elemzésekből kapott eredményeket összehasonlítom az elméletekkel, hogy azok cáfolják-e vagy megerősítik az irodalmakban olvasottakat. Lezárásként összefoglalom a kutatás fő limitációit, valamint, hogy a való életre vonatkozóan milyen eredményt mutatott.

A társadalmi szerepekről

A szerepelvárások meghatározó részét képezik a társadalom működésének, meghatározzák a cselekvéseket, illetve a motivációkat, mely szerint a mindennapok zajlanak. A nőkkel szembeni társadalmi szerepelvárások nagyban megváltoztak az elmúlt évtizedekben, ugyanis sokkal több szerepet kell vállalniuk napjainkban, mint 100 évvel ezelőtt, ez a modernitással együtt jár. E tekintetben az anyák helyzete a legkomplikáltabb, mivel nekik nem csak a munkahelyükön kell magas teljesítményt nyújtaniuk, hanem a háztartást is vezetniük kell, illetve a gyermeknevelés is többnyire a nők feladatai közé tartozik.

A modern társadalom gender-neutrális beállítottságúként van számontartva, mely alatt a kapcsolatban szereplő felek közti egyenlő arányban történő munkamegosztása értendő (Spéder, 2011). Hiába elfogadott ez elméletben, gyakorlatban a nemek attitűdjei, illetve az országban/családban uralkodó különböző viselkedésformák egy adott példát adnak, melytől nem könnyű elvonatkoztatni, főleg Magyarországon, ahol a tradicionális nemi szerepfelfogás mélyen beivódott az emberek felfogásába. A nőkre elsősorban az expresszív feladatok hárulnak, mint a családjukról való gondoskodás, a gyermekeik nevelése és a háztartás vezetése, míg a férfiak a kenyérkereső, és az instrumentális tevékenységeket látják el (Murinkó, 2014).

A nők sajátos helyzetéhez hozzájárul az adott országban domináns közpolitika, ami támogatja a nők háztartásbeliségét, illetve alacsony foglalkoztatási biztonságot nyújt számukra, ha a gyermekvállalás után visszatérnének a munkaerőpiacra (Oláh et al., 2002). Az adott politikai irányítás tehát hatással van a nemek közti gondoskodó szerepek megosztására, hogy mennyire gender függőek, illetve a család tagjai mennyire működnek a gondozási feladatokat elvégző egységként. A familialista esetben a feladatok nemhez kötöttek, melyben determinisztikusan a nőkre hárulnak a gondozási feladatok, ezáltal pedig a politikai beállítódás tovább mélyíti a nemekhez kötődő tradicionális szerepeket (Nagy et al., 2018).

Az idő előrehaladtával azonban a párok dinamikája megváltozott, tekintve, hogy a társadalom működése átalakult. A nőknek lehetősége nyílt tanulmányokat folytatni és csatlakozni a munka világába, melyek következményeként kevesebb időt tudtak fordítani a gyermeknevelésre és a háztartási teendőkre (Murinkó, 2014). Emiatt, a férfiak felé is kettős elvárás rendszer alakult ki, ami azt foglalja magába, hogy a férfiak fő célja legyen a pénzkeresés, azonban fontosabb legyen számukra a családjukkal eltöltött idő, mint a többletjövedelem megszerzése, ami egy ellentmondásos helyzet. Továbbá a társadalmi rétegeket elkülönítve is látható változékonyság, hisz az alacsonyabb végzettséggel rendelkező férfiak preferálják a jövedelmet a családjukkal töltött idő helyett, míg a magasabb végzettségű férfiak, inkább a szeretteikkel töltött időt részesítik előnyben (Spéder, 2011). Korábbi kutatások eredményei alapján azonban megállapítható, hogy a modern apai szerepfelfogás nem terjedt el Magyarországon. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézete 2009-es „Családi értékek” című felmérésében, a megkérdezett férfiak fele nem tartotta relevánsnak, hogy részt vegyen a gyermekgondozásban (Spéder, 2011). Ez arra utal, hogy Magyarországon a tradicionális nemi szerepfelfogás az elterjedt a férfiak körében. Emellett a nők még a 2000-es években is a családot tartották első számú prioritásnak, a munkavállalásuknak 94%-ban az anyagi vonzat az oka, nem pedig a karrier iránti vágy (Pongrácz Tiborné et al., 2001). Magasan képzett nők szerint fontos a munkavállalás, azonban ők sem nevezhetők munkaorientáltak, csak az otthoni teendők nem elég kielégítőek számukra. Itt is megjelenik egy kettősség a magyar társadalomban, mivel a nők keresetére igényt tartanak, hisz 1980 óta a kétkeresős családmódel az ideál, azonban a közvélemény szerint az a helyes, ha a nők a családjukra fókuszálnak a karrierjük helyett. Bizonyos kutatások (Lipták & Matiscsákné, 2018) kimutatták, hogy a foglalkoztatásban megjelenő különbségek a nemek között a nők munkahelyi, illetve háztartásbeli feladatainak összeegyeztetésével kapcsolatos problémákból fakadnak. Ilyen például a gyermekfelügyelet egyenlőtlen megosztása, melyet a társadalom

alapvetően a nőktől vár el, azonban ez akadálya a gazdasági emancipációnak. Az említett társadalmi elvárás következményeként Magyarországon 85%-ban az anya marad otthon az újszülöttel, és ő végzi el a házimunkát is.

Elméleti szemszögből a mikroökonómiai megközelítés szerint nemspecifikus feladatmegosztás racionális mert, az egyik fél a fizetett munkavégzésre koncentrálna effektíven, míg a másik fél az otthoni teendőkre (Murinkó, 2014). Becker (1981) specializációs elmélete is e mellett érvel. Becker szerint a férfiaknak és a nőknek is különböző erősségeik vannak (melyet gyerekvállalás okozta biológiai különbségekre vezet vissza), minthogy a férfiak a jövedelemszerző tevékenységben hatékonyabbak, míg a nők a háztartási munkák és a gyereknevelés elvégzésében. A párkapcsolat pedig attól lesz kielégítő, hogy a felek előnyös munkába befektetett munkájuk által megtermelt erőforrásaikat összeadják, jobb anyagi helyzetet és stabilitást eredményezve a kölcsönös függés által. A nemek szerinti munkamegosztásra alapuló elméletek napjainkban a kétkeresős családmódel terjedése miatt kevésbé érvényesek, és a férfi-női feladatkülönbségeket más oldalról kell megközelíteni. Belinszki Eszter elmélete is hasonló gondolatból indul ki, szerinte a munka társadalmi státusza határozza meg, hogy a pár tagjai közül, ki melyik feladatot végzi el, ennek következtében marad a nőkre több házimunka, mert ők alacsonyabb társadalmi státuszban vannak (Belinszki, 1997). A gyermekneveléssel járó feladatokat sem egyenlően osztják meg a legtöbb esetben a párok (Murinkó, 2014), mert a nők végzik el a rutinszerű feladatokat, mint a fürdetés vagy a gyerekekkel való tanulás, ezzel szemben a férfiak pedig a szórakoztató tevékenységeket preferálják a gyermekeikkel, mint a szabadidő eltöltése. Ezen kívül a „nők kapuórszerepe” (Allen & Hawkins, 1999 idézi Spéder, 2011) is számottevő a házimunka felosztásában, mert többnyire a nők irányítják az otthoni teendők elvégzését, illetve olykor lenézik vagy megnehezítik partnerük próbálkozását a privát szférában való kiteljesedésben. Ilyen esetekben kimutatták, hogy kevésbé egyenlő a háztartásbeli feladatok megosztása (Spéder, 2011).

A szerepek változása

A társadalmi szerepelvárások változásában kulcsfontosságú a második demográfiai átmenet. A második demográfiai átmenet (second demographic transition (STD)) napjaink egyik legrelevánsabb demográfiai elméletének számít, mely a családi élethez kapcsolódó változások magyarázatát biztosítja (Spéder, 2019). Az első demográfiai átmenethez képest gyökeres változások következtek be a társadalomban a XX. század utolsó harmadában, mint a válások

számának növekedése, az élettársi, illetve a látogató partnerkapcsolatok elterjedése, a házasságkötések számának csökkenése, a gyermekvállalásban történő halasztás, a szülővé válás életkorának növekedése, vagy a házasságon kívüli születések számának a növekedése. Ezek a faktorok hozzájárultak a reprodukciónál alacsonyabb termékenységhez, mely hozta magával a demográfiai változást (Spéder, 2019).

Az elmélet szerint a STD középpontjában a kulturális változás áll, mely prioritást élvez a strukturális körülményekkel szemben. Az utóbbira előfeltételként hivatkozik, hiszen „szükséges, de nem elégséges” az átalakuláshoz (Lesthaeghe, 2014 idézi Spéder, 2019). Ez a fordulat változást hozott az értékek megítélését illetően is. Ariès elemzése bizonyította, hogy a gyermekvállalás, illetve maga a gyermek, mint érték is átértékelődött. A demográfiai átmenetet követően a házasság kiteljesedése volt a gyermekvállalás, elsődleges prioritást élvezett, és maga mögé utasította a szülők szükségleteit, ezt tartják a „gyermek királysága” („Child King”) korszaknak. A második demográfiai átalakulás következtében, azonban ez a szemlélet megváltozott, felértékelődött a párkapcsolat minősége, az önmegvalósítás, így a kapcsolat elsődleges célja nem az utódnemzés, majd a gyermek jólétének biztosítása lett, hanem a párkapcsolatban lévő felek boldogsága. Emiatt a gyermek, mint érték kevésbé meghatározó, az individualizmus és a szexualitás került előtérbe, melyet a „párkapcsolat királysága”-nak neveznek („King-couple with Child”) (Spéder, 2019).

A XX. század második felében a magatartásban is változás következett be, mely a gazdasági növekedésnek és az általa nyújtott életszínvonal emelkedésnek köszönhető, ezt nevezi Lesthaeghe a maslow-i sodródásnak. Az elmélete szerint a materiális szükségletek kielégítésre kerültek, anyagilag biztonságban érezték magukat, így lehetőség nyílt arra, hogy önmagukra fókuszáljanak az emberek, egyéni céljaikat teljesítsék be, ne a társadalom által elvárt sémákat kövessék, hanem a saját belátásuk szerint cselekedjenek. Ehhez a folyamathoz szükség volt a második szekularizációs hullámra, illetve az állam szerepének a visszahúzódására, ugyanis ezek meghatározóak az egyén életében (Lesthaeghe, 2014). A nemi szerepek felosztásában is átalakulás jött létre a második demográfia változás által. A nemek közti egyenlőségre való törekvés lett jellemző, a nők gazdaságilag is önállóvá válnak, munkát vállalnak, valamint magas számban választják a továbbtanulást, mely bizonyítja az expresszív értékek terjedését (Lesthaeghe, 2014). Ezen változások hozzájárultak a párkapcsolatok minőségének a megváltozásához is. A nők foglalkoztatottsága, illetve a válás között erős összefüggés van (Cherlin, 1996). A kevésbé tanult nők következtében jobban ki vannak téve a rossz házasságban folytatott életnek, mert nincs rá akkora lehetőségük gazdasági okok

miatt, hogy elhagyják a párjukat. A párkapcsolatban lévő személyek attitűdje is befolyásolja a kapcsolatok felbomlását. Jellemzően az egalitárius férjjel rendelkező nők házassága tartós, stabil, mert azok a nők boldogabbak akiknek a párjuk segít a házimunkában, illetve a gyermeknevelésben. Az utóbbi faktor a férfiak számára is meghatározó. Kutatások kimutatták (Goldscheider et al., 2015), hogy a gyermeknevelésben aktívan részt vevő apák kisebb eséllyel hagyják el a gyermekeiket, attól függetlenül, hogy milyen a kapcsolatuk az anyával, illetve, ha élettársi kapcsolatban élnek a párjukkal, akkor nagy arányban alakul át házassággá az a kapcsolat, ahol a férfi valóban részt vesz a gyereknevelésben.

A társadalmi szerepelvárások is megváltoztak az idők során, hiszen reformok következtek be a gazdaságban, mely hatással volt a társadalomra, így nemi szerepek attitűdjeire is. A nemek közti forradalmat (gender revolution) 1960-tól tartják számon. Ez magába foglalja a nők munkába állását, a fogamzásgátlás elterjedését, a nők oktatásban való növekvő részvételét, illetve a nemi diszkrimináció illegalitását (England, 2010). Az első demográfiai átmenet után a szegregáltak voltak a nemi szerepek, a IX.-XX. század elején. A nők otthon maradtak, és elvégezték a háztartási teendőket, a gyermeknevelést, illetve még a férfiak otthoni feladatait is ellátták, mivel a férfiak kihasználták a munkalehetőségeket, melyet az iparosodás fellendülése nyújtott (Frejka et al., 2018). A nők uralta terület így az otthon és a család volt, mely a privát szférát jelentette. Ezzel szemben a férfiak által dominált terület a nyilvános szféra, mely a munkát, politikát, oktatást jelenti (Goldscheider et al., 2015).

A nemek közti forradalom hatására, azonban a határok kezdenek elmosódni. A két részre osztott nemi forradalom (The two-part gender revolution) ezen két terület átalakulását vizsgálja. Az első szakaszban a nők belépése zajlik a nyilvános szférákba, kereső tevékenységet folytatnak, gazdaságilag önállóvá válnak, mert el tudják tartani önmagukat, illetve a gyermekeiket. Ennek oka, hogy megnövekedett az átlagéletkor, így a gyermeknevelés már nem teszi ki a nők teljes életét, marad idejük arra, hogy hivatást keressenek. Ezáltal társadalmi nyomás is helyeződik a nőkre, hiszen a karriervállalás miatt késleltetik a családi szerepeiket, később vállalnak gyereket, vagy nem vállalnak gyermeket, illetve a foglalkoztatásuk miatt kevesebb időt töltenek házimunkával, azonban a gyermekneveléssel önmagában nem (Goldscheider et al., 2015).

A gender revolution második szakasza a férfiak belépését jelentené a privát szférába. Az utóbbi folyamat nem olyan széleskörben elterjedt, mint az első szakasz, jellemzően a fiatalabb, magasan képzett férfiakra jellemző, hogy a gyermeknevelésből, illetve az otthoni

munkákból is nagy arányban kiveszik a részüket (Goldscheider et al., 2015). Az átalakulás lassan történik, mert a férfiak nem kaptak megfelelő felkészítést arra, hogy hogyan lépjenek be a nők által uralt szférákba. Ellenben a nők képesek voltak felkészülni rá, mivel több évtizedeken keresztül részt vettek az oktatásban mielőtt magas arányban beléptek volna a munkaerőpiacra. Emellett a férfiak csatlakozására nem volt akkora szükség a privát szférában, mert a nők képesek mindkét helyen elvégezni a kötelességeiket, nem létfontosságú a párjuk segítsége, azonban fordított esetben a nők keresete releváns a család számára. Ezen változások miatt létrejött a nők második műszakja (second shift), ami megkövetelte, hogy a nők nem csak a munkahelyükön teljesítsenek kiválóan, mint a férfiak, hanem a háztartásbeli teendőket is ők végezzék el, mint azelőtt, hogy munkába álltak volna (Hochschild & Machung, 1989). Emiatt alakulhatott ki Margaret Mead (1965) elmélete, ami szerint három társadalmi nemet tudunk elkülöníteni a modern társadalomban, a háziasszonyt (domestic women), a karrierista nőt (professional women) illetve a férfiakat, akiknek alapvetően semmilyen családi felelősségük nincs.

A társadalmi, demográfiai átalakulások kihatással vannak a nemi szerepekre, illetve a viselkedésre, melynek következtében jelentős átalakulás ment végbe a párválasztásban is. Csökkentek a hipergám kapcsolatok, a férfiak magukhoz hasonlóan jó anyagi helyzetben lévő társat preferálnak maguk mellé (Goldscheider et al., 2015). A függetlenedési effektus is ezt támasztja alá, a dolgozó nők vonzóbbak a férfiak számára (Ross et al., 1975). Alapvetően a nők magas munkaerőpiaci részvétele, illetve az iskolázottság egalitárius nemi szerepeket idéz elő mind a két nemből. A magasabban képzett férfiak, nagyobb arányban vesznek részt a privát szférában, főként a gyermeknevelésben, ez a gyermekeiket is meghatározza, hiszen azokat a normákat fogják elsősorban képviselni, melyet a szüleiktől látnak, főleg a fiúgyermekek számára kulcsfontosságú a példamutatás, mert számukra releváns, hogy az apjukon lássák a törekvést az egyenlőségre. Fontos indikátor az is, hogy a pár tagjai közül ki mennyi időt tölt otthon, mivel a férfiak abban az esetben végzik el nagyobb arányban a házimunkát, ha a párjuknak a fizetett munka miatt nincs erre lehetőségük (Goldscheider et al., 2015). A gyermekvállalás következtében a párok általában visszaállnak a tradicionális szerepmegosztásra, azonban a fiatal generációra már nem jellemző ez minden országban. A vallás is meghatározó része a nemek közti feladatmegosztásnak, melyből kimutatható, hogy a vallásosabb emberek kevésbé értenek egyet az egalitárius szerepfelfogással (Goldscheider et al., 2015).

A gender revolution második szakasza Paula England (2010) szerint sem zajlott le megfelelően. Az első szakasz zökkenőmentesen végbement, a nők 1970 óta beléptek a férfiak által dominált szférákba, ugyanis erősen motiváltak voltak erre, ösztönözte őket az anyagi vonzat, a megbecsülés, és a felfelé való mobilitás lehetősége. Így több nő tanult tovább férfiak által uralt területeken, mint a marketing, könyvelés, jog vagy a gazdasági pályák, ezáltal kevesebben választottak női foglalkozásokat, mint az oktatás. A második szakasz emiatt nem volt olyan sikeres, mivel a férfiaknak nincs megfelelő motivációjuk arra, hogy belépjenek olyan mértékben a női szférákba, mint fordított esetben. Nem becsülik, illetve nem jutalmazták olyan jól, ha női munkákat végeznek, néhány esetben még le is nézik őket érte. Ezáltal a nők életében nagyobb változás ment végbe, mint a férfiakéban. A nőknek több szerepet kell vállalniuk a nemek közti forradalom hatására, valamint kimutatták azt is, hogy a munka világában jobban átrendeződtek a viszonyok, mint a magánélet területén (England, 2010). England (2010) a nemek közti forradalmat megrekedtként (stalled), befejezetlenként (unfinished), egyenlőtlenként (uneven) jellemzi. Ez magyarázható azzal, hogy eltérés van a férfi, illetve a női szerepek elvárásai között. A nőknek számtalan területen kell megfelelniük, küzdeniük kell a munkahelyükön a nemi diszkriminációval, illetve a társadalmi elvárásokkal mely szerint a gyermeknevelésre kéne fókuszálniuk. Ez utóbbi manapság viszonylag eltűnő félben van, mert fontosnak tartják az önmegvalósítást is. A heteroszexuális kapcsolatokban nem számottevően változtak a nemi szerepek. Napjainkban is a férfi feladata, hogy randevúra hívja a nőt, vagy megkérje a kezét, míg az is teljesen megszokott, hogy a nők felveszik a férjük vezetéknévét a házasság során, vagy, hogy a nőt elítélik a kötetlen szexuális kapcsolatok folytatása miatt. Ennek a változás elmaradásnak oka lehet, hogy a nők szándékai ebben a faktorban nem olyan egyértelműek, mint a munka világában, hogy csatlakozni kívántak a magasabban fizetett férfiak által dominált hivatásokhoz. Valamint egy másik megközelítés szerint a nemek eredendően mások, más erősségeik, tudásuk van, így elfogadják a nemi szerepeket, amivel felruházták őket (England, 2010).

A posztszocialista országokban a nemek közti forradalom másként zajlott le, mint világszinten, hiszen ebben az esetben a nők teljes foglalkoztatottsága volt a társadalmi elvárás, azonban a háztartásbeli feladatokat is kizárólag a nők végezték el (Nagy et al., 2018). Így a gender revolution második szakasza Magyarországon meg sem fordult a köztudatban, hogy a férfiak belépjenek a privát szférába, ezáltal hazánkban nem nemek közti forradalom zajlott le, hanem úgynevezett „konzervatív fordulat” (Nagy et al., 2018). A rendszerváltást követően a refamilizációs folyamatok a tradicionális beállítódást erősítették, így a férfiakat

elsősorban a munka világában látták, míg a nőkre kiszabták ismét a kevésbé megbecsült háztartási munkák elvégzését amellet, hogy társadalmi normaként szerepelt már az is, hogy munkát vállaljanak. Ennek következtében a gyermekes anyák számára a munka és a magánélet terheinek egyensúlyozása nehezebbé vált (Nagy et al., 2018).

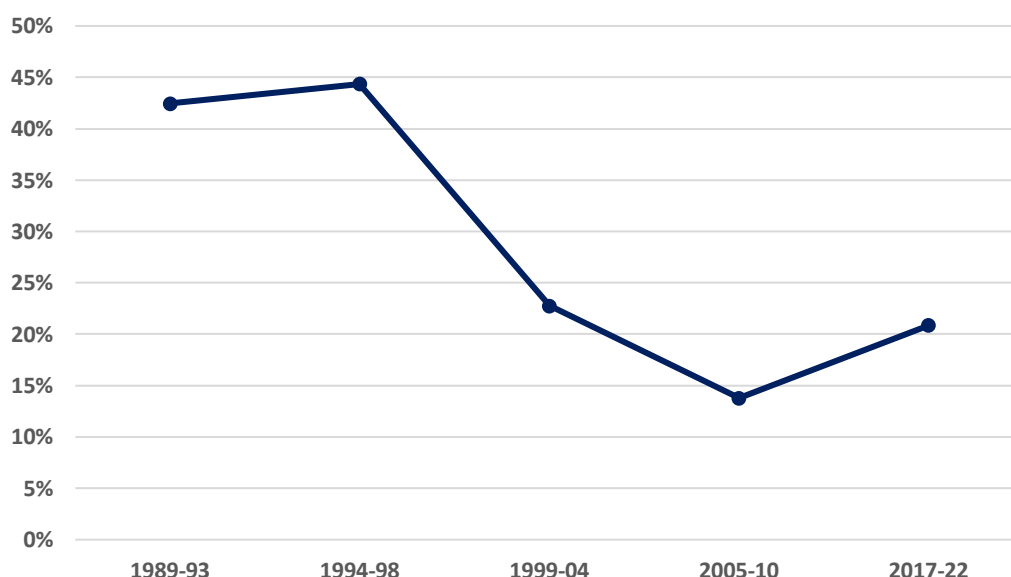
A nemi szerepeknek a fentebb említett kötelességeken kívül a termékenységben is hangsúlyos része van, mivel erősen befolyásolja a gyermekvállalást, hogy milyen feladatokat végeznek el a pár tagjai, ezáltal a nő vállalni mer-e a kapcsolatba egy gyermeket. A férfiak otthoni részvételéről kevesebb kimutatás áll rendelkezésre, mint a nők kereső tevékenységének elemzéséről, mert kevésbé összegyűjtött, illetve nehezebben mérhető (Frejka et al., 2018). A nemek közti forradalom hatására magasabb termékenységet várnak el, amit bizonyos kutatás igazol is (Goldscheider et al., 2015), alátámasztják, hogy a női munkavállalás erősödésével növekszik a termékenység. Azonban nincs egyetértés abban, hogy van-e összefüggés a gazdasági fejlődés, illetve a családtervezési technológiák és a termékenység csökkenésére gyakorolt hatások között. Más elmélet szerint a nemi forradalom a XX. század végére sem hozott fordulatot a termékenység növekedésében, mert a gender revolution első szakaszának termékenységcsökkentő hatásai, még jelenleg is folyamatban vannak, kifejezetten Dél-Európában (Frejka et al., 2018). A termékenység alakulásánál az állami beavatkozás is releváns indikátor. A jó gyermekfelügyeleti intézményrendszerek növelik a gyermekvállalást, mivel a szülők így képesek a karrierjükre, illetve az önmegvalósításra fókuszálni a gyermekeik mellett, ezáltal lehetőségük van több gyermeket vállalni a céljaik feladása nélkül. McDonald (2000) erre az észak-európai országokat hozza fel példának, ugyanis ezeken a területeken sikerült elérni, hogy az erős családbarát politikának köszönhetően csökken a nőknél a nyomás a munkahelyi, és a családi feladataik következtében kialakult megfelelési kényszerre vonatkozóan. Ezzel nem csak a nőket mentesítik a terhek alól, hanem a párokat is, mivel így kevesebb gyermekneveléssel kapcsolatos feladatot kell ellátniuk, ha a gyermekeik a nap túlnyomó részében közintézményekben vannak (Goldscheider et al., 2015).

Adatok és módszerek

Az elemzésben felhasznált adatok a „European Values Study”, illetve a „World Values Survey” adatbázisából származnak. A két lekérdezés az emberi értékekkel kapcsolatos legátfogóbb kutatási projekthez tartozik, mely könnyen kezelhető együtt. A EVS felméréseit 1981 óta kilenc éves ciklusokban nézik, melyben az európai lakosság preferenciáit, értékmeggyőződéseit vizsgálják, főként a család, munka, vallás és a politika területén. A projektet az 1970-es évek végén az EVSSG kezdeményezte, napjainkban pedig az EVS Alapítvány felelős a tanulmányért. Az adatfeldolgozás és a dokumentáció a Tilburgi Egyetem és a GESIS - Leibniz Institute for the Social Sciences EVS-csoportjai közötti együttműködésben történik. A WVS szintén 1981 óta készít felméréseket, melyet a World Values Survey Association irányít, ezt pedig a Bank of Sweden Tercentenary Foundation finanszírozza. Az adatokat hat hullámban kérdezték le, melyben az első 1981-84-ig, a második 1989-93-ig, a harmadik 1994-98-ig, a negyedik 1999-2004-ig, az ötödik 2005-10-ig majd a hatodik hullám 2017-22-ig tartott. Az adatbázisból tizenegy kérdést vizsgáltam, melyekre magyarországi fókuszban 8147 ember adott választ.

Eredmények

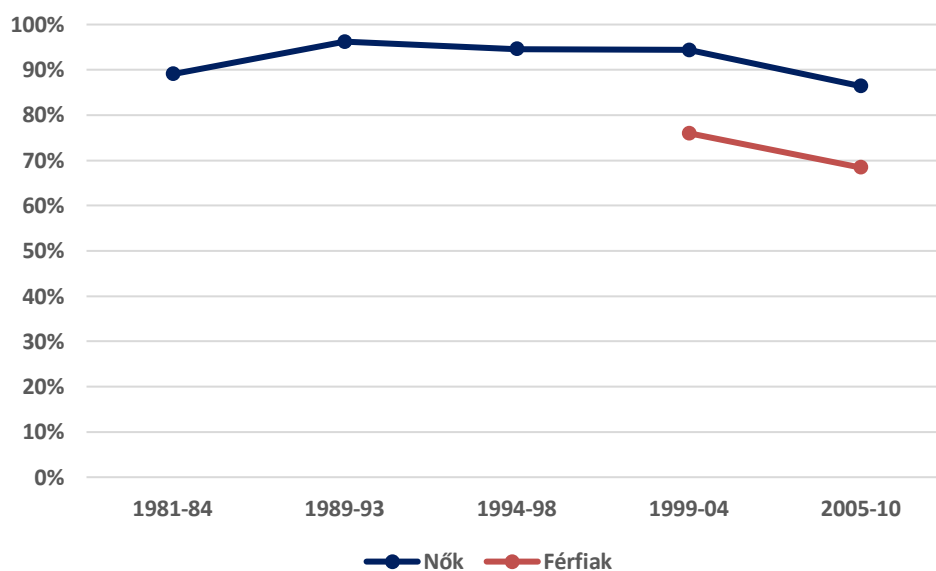
1. ábra: A férfiaknak több joguk van a munkához (ha abból kevés van), Magyarország

Az első kérdés arra vonatkozott (1. ábra), hogy a férfiaknak több joguk van-e a munkavállaláshoz, mint a nőknek (men should have more right to a job than women). Ebben

három válaszlehetőség volt elkülöníthető, akik egyetértenek az állítással, akik nem értenek egyet, illetve akik semlegesek a lehetőségekkel kapcsolatban. Az első hullámban nem kérdezték ezt le, így öt trend maradt, melyből kimutatható, hogy ebben a kérdésben nincs egyértelmű csökkenés vagy növekedés az egyetértésben. A második hullámhoz képest a harmadikban nőtt az egyetértés (42%-ról 44%-ra), azonban a negyedik hullámban a felére csökkent (22%-ra), az ötödikben is csökkenést mutatott (14%), majd a hatodikban növekedett (21%-ra) az egyetértés azt illetően, hogy a férfiaknak több joguk van a munkához, mint a nőknek.

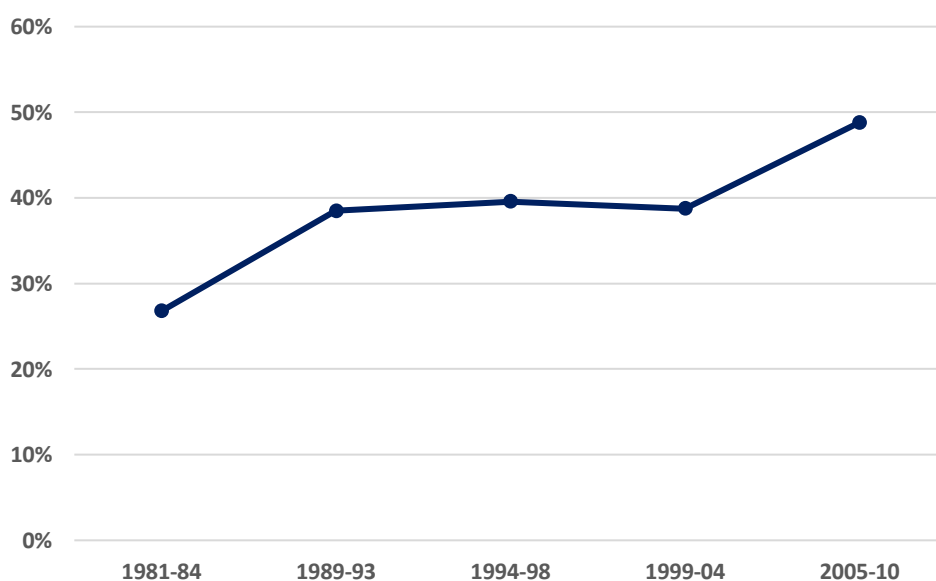
2. ábra: Gyermek kell a kiteljesedéshez az életben, Magyarország

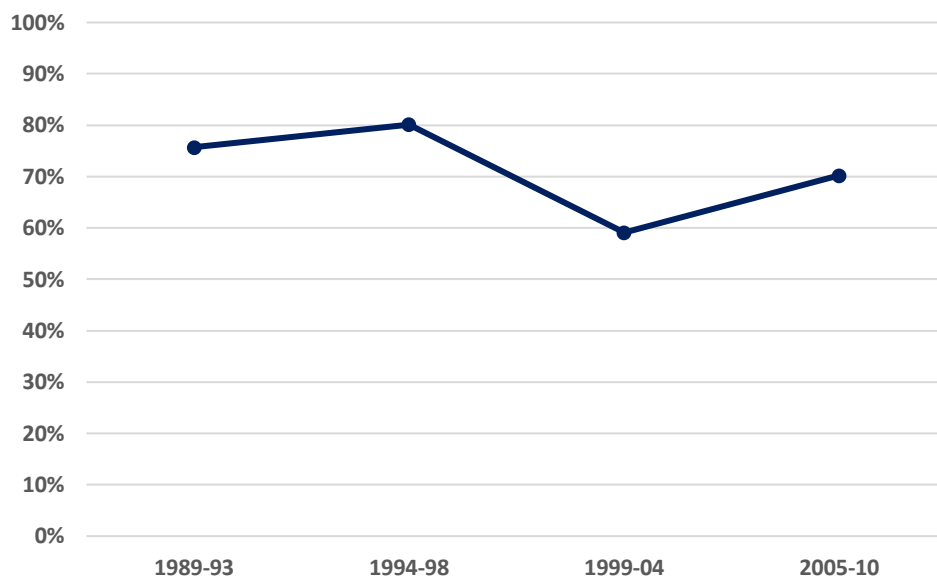
A következő változó azt vizsgálja, hogy a nőknek kell-e gyermek ahhoz (2. ábra), hogy kiteljesedjenek (a woman has to have children to be fulfilled). Ebben két kategória különíthető el, akik egyetértenek, és akik pedig nem. Ennél a kérdésnél a hatodik hullámban nincs adat, azonban az első és a második között növekszik az egyetértés (89%-ról 96%-ra). Majd a harmadikra csökken minimálisan (94%-ra), a negyedik hullámnál stagnál, és az ötödiknél pedig csökken az egyetértők aránya (86%-ra), azonban végig nagyon magas százalékban gondolják úgy, hogy a nők kiteljesedéséhez szükséges a gyermek átlagban 92%-ban. Ez a tradicionális nemi szerepfelfogásra utal, hogy a nőknek elsődleges céljuk a gyermek.

Ennek a párja, hogy a férfiaknak szükséges-e gyermek a kiteljesedéshez (2. ábra), melyben már öt választási lehetőség különül el (a man has to have children to be fulfilled). Két kategóriát összevontam, az erősen egyetértőket, illetve az egyetértőket, melyből megállapítható, hogy csökkent az egyetértés abban, hogy a férfiaknak szüksége van gyermekre a teljes élethez, azonban csak két hullámban tették fel ezt a kérdést, így nem túl reprezentatív az időbeli alakulás. Ennek ellenére megállapítható, hogy a férfiaknál kevésbé tartják fontosnak a gyermeket a kiteljesedéshez, hiszen ugyanabban a hullámban a nőknél 94%-ban, míg a férfiaknál csak 76%-ban tartották szükségesnek.

3. ábra: Egyetért azzal, hogy a nők lehetnek egyedülálló anyák, Magyarország

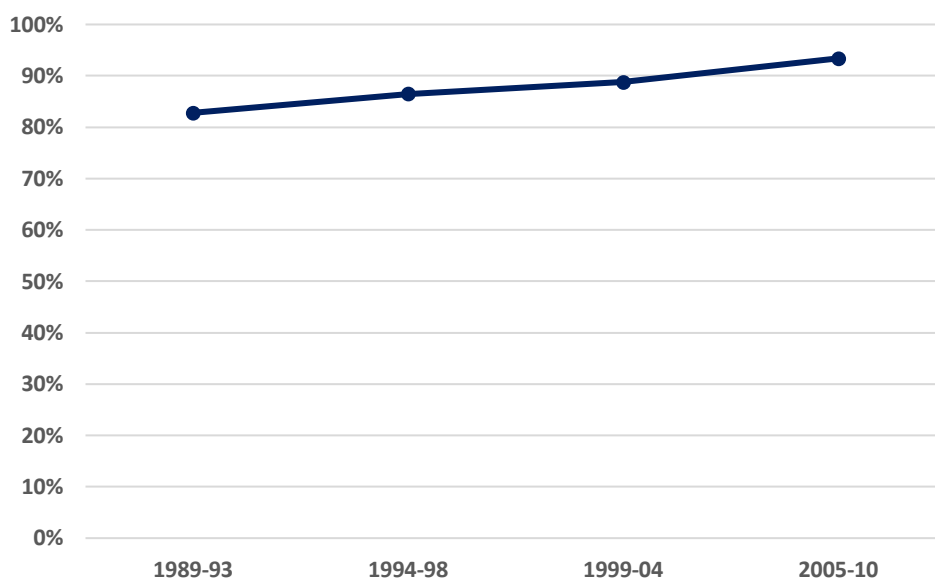
**4. ábra: Háziasszonynak lenni ugyanannyira kielégítő, mint karriert csinálni,
Magyarország**

A negyedik kérdés (3. ábra) arra irányult, hogy a nők lehetnek-e egyedülálló anyák (woman as a single parent). Ebben három válaszlehetőség volt, az egyetértők, a nem egyetértők, illetve a helyzettől függ. A hatodik hullámban nincs adat, azonban egyértelmű emelkedés látszik az egyetértők arányában. Míg az 1981-84-es lekérdezésben 27% értett egyet azzal, hogy a nők lehetnek egyedülálló anyák, ez a szám 2005-10 között már 49%-ra emelkedett.

A következő kérdés (4. ábra) az, hogy a nők számára háziasszonynak lenni kielégítő-e (being a housewife just as fulfilling). Itt négy kategória különíthető el, az erősen egyetértők, az egyetértők, a nem egyetértők, és a határozottan nem egyetértők, így az első két esetet összevontam. Az első és a hatodik lekérdezésből nincsenek erre vonatkozóan adatok, illetve egyértelmű csökkenés vagy emelkedés sem állapítható meg a hullámokból. A másodikról a harmadik hullámra enyhe növekedés látható az egyetértésben (76%-ról 80%-ra), azonban negyedik hullámra csökkenés következett be (59%) majd az ötödik hullámra újra emelkedés, mert 70%-ban értettek egyet azzal a válaszadók, hogy a nők számára kielégítő háziasszonynak lenni.

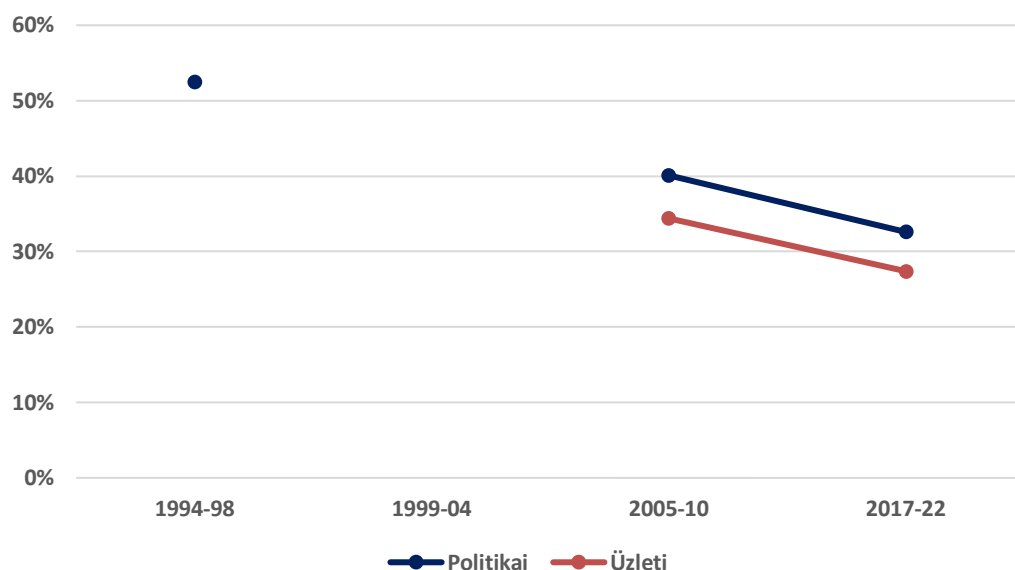
**5. ábra: A férjnek és feleségnek is hozzá kell járulnia a háztartás jövedelméhez,
Magyarország**

A következő kérdés az anyagi helyzetre vonatkozott (5. ábra), hogy a férjnek és a feleségnek is hozzá kell-e járulnia a háztartás jövedelméhez (husband and wife should both contribute to income). Ebben is négy kategória volt megkülönböztethető, az erősen egyetértők, az egyetértők, a nem egyetértők, és az erősen nem egyetértők, így az első két esetet összevontam. Az első és a hatodik trendben nincs adat, azonban egyértelmű emelkedés állapítható meg az adatokból, hiszen 1989-93 között 83%-ban volt az egyetértők aránya, mely 2005-10-es intervallumra már 93%-ra emelkedett. Ez egyértelműen a modern társadalom által elvárt kétkeresős családmódelhez illeszkedik.

A hetedik kérdés (6. ábra) a politikára vonatkozik, hogy a férfiak jobb politikai vezetők-e, mint a nők (men make better political leaders than women do). Szintén négy lehetőségre volt bontva a válaszadás, az erősen egyetértők, az egyetértők, a nem egyetértők, és az erősen nem egyetértők, így az első két esetet összevontam. Az első, a második, illetve a negyedik hullámban nincs adat erre a kérdésre. Ennek ellenére egyértelmű csökkenés látható az egyetértők százalékában, a harmadik hullámban 53%-ban értettek egyet az állítással, hogy a férfiak jobb politikai vezetők, mint a nők, viszont a hatodik hullámra ez 33%-ra csökkent.

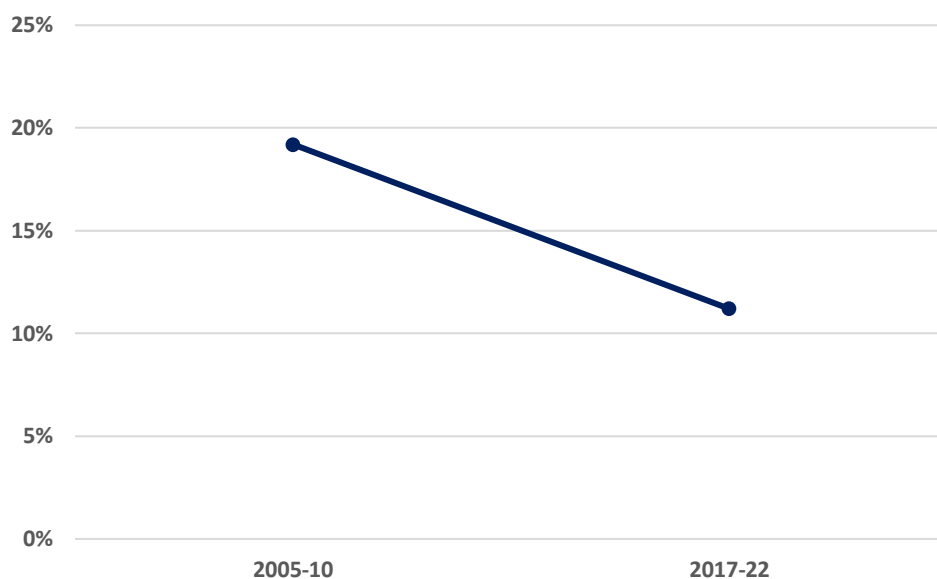
6. ábra: A férfiak jobb vezetők, mint a nők, Magyarország

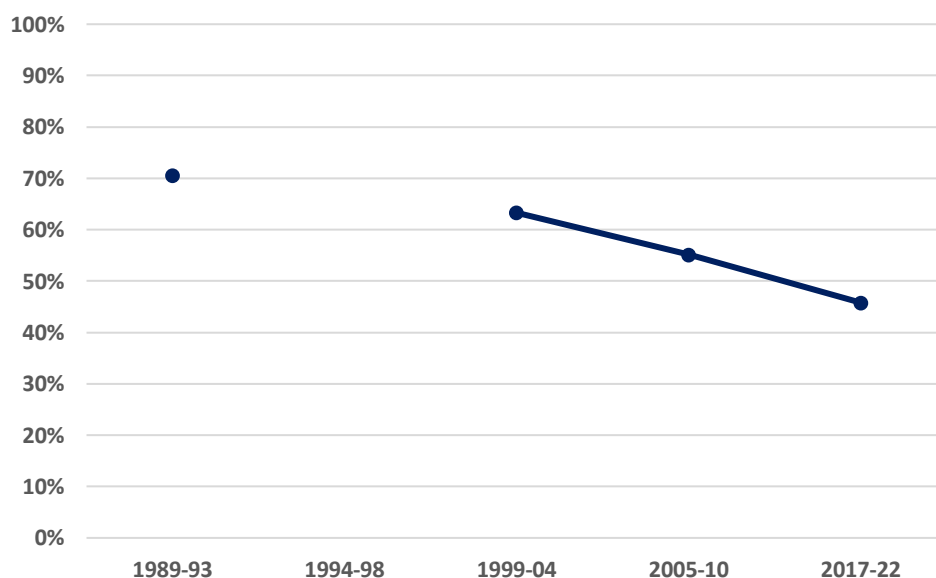
További kérdés (6. ábra) a vezetői képességekkel kapcsolatban, hogy a férfiak jobb üzleti vezetők-e, mint a nők (men make better business executives than women do). Ebben az esetben is négy kategóriára volt bontva a válaszadás, az erősen egyetértők, az egyetértők, a nem egyetértők, és az erősen nem egyetértők, így az első két esetet összevontam. Az elsőől a negyedik hullámig nincs adat a feltevésre vonatkozóan. A két lekérdezett időszakban azonban csökkenés látható az egyetértők százalékában, mivel 2005-10 között 34%-ban értettek egyet azzal, hogy a férfiak jobb politikai vezetők, azonban 2017-22 között már csak 27%-ban.

A következő feltevés (7. ábra) az oktatásra vonatkozik, hogy a fiúk számára fontosabb az egyetem, mint a lányok számára (university is more important for a boy than for a girl). Itt is négy kategóriára volt bontva a válaszadás, az erősen egyetértők, az egyetértők, a nem egyetértők, és az erősen nem egyetértők, így az első két esetet összevontam. Az első, a második és a negyedik lekérdezésben nincs erre vonatkozóan adat, viszont a maradék háromból kimutatható, hogy csökkenés következett be az egyetértők arányában. 1994-98 között 20%-ban értettek egyet, míg 2017-22 között 11%-ra redukálódott ez az érték.

7. ábra: A fiúk számára fontosabb az egyetem, Magyarország

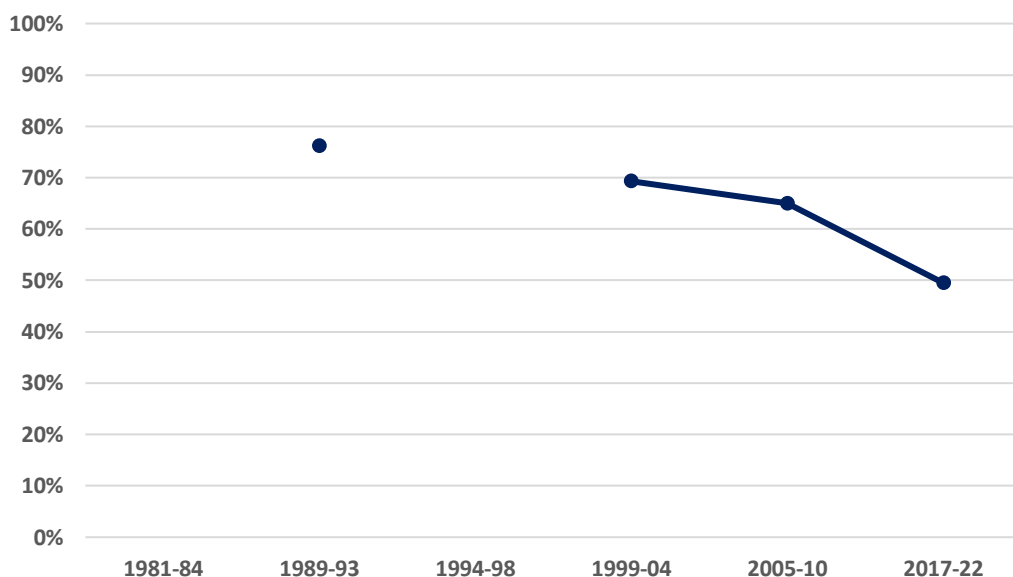
8. ábra: Az óvodás vagy fiatalabb gyermek megszenvedi, ha az édesanyja dolgozik, Magyarország

A tizedik kérdésben azt vizsgálták (8. ábra), hogy az óvodás vagy fiatalabb gyermekek megszenvedik-e, ha az édesanyjuk dolgozik (pre-school child suffers with working mother). Ebben az esetben is négy kategória különíthető el az erősen egyetértők, az egyetértők, a nem egyetértők, és az erősen nem egyetértők, melynél az első két esetet összevontam. Erre a kérdésre az első illetve a harmadik hullámban nincs adat. A válaszadók egyetértése

kimutathatóan csökkent, hiszen 1989-93 között 71%-ban egyetértettek azzal, hogy az óvodás gyermekek megszenvedik, ha az édesanyjuk dolgozik, azonban ez az érték 2017-22 közötti időszakra 46%-ra csökkent.

11. ábra: A nők valójában otthont és gyermeket akarnak, Magyarország

Az utolsó vizsgált kérdés arra vonatkozik, hogy a nők valójában otthont illetve gyermeket akarnak-e (women want a home and children). Ebben az esetben is négy kategória különíthető el az erősen egyetértők, az egyetértők, a nem egyetértők, és az erősen nem egyetértők, melynél az első két esetet összevontam. Ennél a kérdésnél az első és a harmadik hullámra vonatkozóan nincs adat. A maradék négy lekérdezés viszont bizonyítja, hogy csökkent az egyetértés arra vonatkozóan, hogy a nők otthont és gyermeket szeretnének elsősorban, mivel 1989-93 között 76% volt az egyetértés, ez pedig 2017-22 közété 50%-ra szorult vissza.

A trendekből megállapítható, hogy a társadalom fejlődést mutat a nemi egyenlőség felé. A munka területén fejlődő tendenciát mutatnak, melyet bizonyít, hogy napjainkban a válaszadók 79%-a úgy gondolja, hogy a férfiaknak nincs több joga a foglalkoztatottsághoz, mint a nőknek. Valamint az is, hogy nagyobb arányban fogadják el a női vezetőket a politika, illetve a gazdaság területén, mint az elmúlt hullámokban, azonban a 70%-hoz közeli elfogadás, még mindig nem túl magas. A családot illetően manapság is viszonylag tradicionális szerepfelfogás figyelhető meg. A válaszadók nagyon magas arányban gondolják úgy, hogy a nőknek szükségük van gyermekre a teljes élethez (90%-hoz közeli értékek),

illetve, hogy a fő céljuk a gyermekvállalás illetve a háztartásvezetés. Ezen kívül a gyermek fejlődésében kulcsfontosságúnak vélik az édesanya jelenlétét, mivel nagy arányban gondolják úgy, hogy a kisgyermekeknek hátrányuk származik abból, ha az édesanyjuk dolgozik. Ebben egy kettősség is megjelenik, mivel elvárt a nőtől, hogy otthon maradjon a gyermekeivel, viszont 2005-10 között a válaszadók 93%-a gondolta úgy, hogy a feleségnek is hozzá kell járulnia a háztartás jövedelméhez, ez pedig szinte kizárja azt, hogy az anya a gyermekeivel foglalkozzon.

Nemi szerepekről alkotott vélemények különbségei nem és végzettség szerint

1. tábla: Nemek és végzettségi csoportok összehasonlításának eredményei, Magyarország

Változó	Egyetértők aránya (százalék)							
	Nemek		Végzettség			Khi-négyzet próba p-értéke		Vizsgált hullám
	férfiak	nők	alacsony	közepes	magas	Nem	Végz.	
A férfiaknak több joguk van a munkához (ha abból kevés van)	25,5	17,4	35,6	22,6	7,6	<0,001	<0,001	2017-2022
A nőknek gyermek kell a kiteljesedéshez	87,8	85,2	89,9	86,4	81,3	0,149	0,012	2005-2010
A férfiaknak gyermek kell a kiteljesedéshez	73,1	63,9	70,8	68,5	64,8	<0,001	0,394	2005-2010
Egyetért azzal, hogy a nők lehetnek egyedülálló anyák	45,7	51,6	43,2	51,2	47,8	0,013	0,001	2005-2010
Háziasszonynak lenni ugyanannyira kielégítő, mint karriert csinálni	70,5	70,0	81,1	67,8	64,0	0,019	<0,001	2005-2010
A férjnek és feleségnek is hozzá kell járulnia a háztartás jövedelméhez	91,5	95,2	93,9	94,4	90,0	0,011	0,180	2005-2010
A férfiak jobb politikai vezetők	37,9	28,7	37,8	34,9	24,2	<0,001	<0,001	2017-2022
A férfiak jobb üzleti vezetők	37,2	20,1	35,0	27,9	21,6	<0,001	<0,001	2017-2022
A fiúk számára fontosabb az egyetem	14,3	9,0	16,9	11,6	6,9	<0,001	<0,001	2017-2022
Az óvodás vagy fiatalabb gyermek megszenvedi, ha az édesanyja dolgozik	46,6	45,3	63,9	46,2	33,1	0,815	<0,001	2017-2022
A nők valójában otthont és gyermeket akarnak	50,8	48,5	75,1	50,0	32,1	0,249	<0,001	2017-2022

A fentebb vizsgált kérdéseket nemek, illetve végzettség szerint vizsgáltam tovább, hogy különböző változók mentén van-e eltérés a vélemények során. Nemek szerint férfiakra és nőkre különítettem el a válaszadókat, a végzettséget illetően pedig alacsony, közepes, és magas végzettségűekre bontottam a válaszadókat. Továbbá, hogy a legújabb adatokat hasonlítsam össze egymással az utolsó hullámokat vizsgáltam a kérdésekben. A csoportok

közötti különbségek megállapítására pedig khi-négyzet próbákat végeztem, melynek nullhipotézise, hogy a változók között nincs asszociáció.

Az első kérdés a munkavállaláshoz kapcsolódik, hogy a férfiaknak több joga van-e a foglalkoztatottsághoz, mint a nőknek. Ennél a kérdésnél, mind a két szempontot vizsgálva szignifikancia áll fent. A férfiak 25,5%-a érzi úgy, hogy több joga van a munkavállaláshoz, mint a nőknek, azonban a nők esetében ez csak 17,4%. A végzettségi szintet nézve nagyobb különbség mutatható ki, hiszen az alacsony végzettségűek 35,6%-ban értettek egyet azzal, hogy a férfiaknak van több joga a munkához, ezzel szemben a magas végzettségűeknek már csak a 7,6%-a válaszolt ugyanígy. Megállapítható tehát, hogy a végzettségi szint és a nem befolyásolja a válaszadást jelen esetben.

A következő kérdés a gyermekvállaláshoz köthető, hogy a nőknek szükségük van-e gyermekre a kiteljesedéshez. Itt nem látható nagy különbség a férfiak és a nők véleménye között, mind a két nem nagy arányban értett egyet és csak 2,6%-os eltérés van, melyben a férfiak vélik nagyobb szükségét a nők életében a gyermeknek. Némek szerint nincs szignifikáns összefüggés, azonban végzettségi szintet vizsgálva van. Az alacsonyan képzettek 89,9%-a ért egyet azzal, hogy a nőknek szüksége van gyermekre, majd a képzettség emelkedésével ez a százalék csökken, a közepesen képzettek 86,4%-a, a magasan képzetteknek pedig a 81,3%-a ért egyet az állítással.

Ugyanezt lekérdezték férfiakra vonatkozóan is, hogy a férfiaknak kell-e gyermek a kiteljesedéshez. Ebben az esetben nagyobb különbség van a százalékok között nemekre bontva, ugyanis a férfiak 73%-a szerint szükséges a gyermek a kiteljesedésükhöz, míg a nők 64%-ának egyezik a véleménye ezzel. Tehát szignifikáns kapcsolat áll fent a gyermekvállalás szükségessége és a nemek megítélése között. A képzettségi szintjén nem mutatható ki ugyanez, nincs kapcsolat a két változó között. A három eset százaléakai között sincs nagy eltérés, az alacsony végzettségűek értenek egyet a legnagyobb arányban 70,8%-ban, a közepes végzettségűeknél 68,5%-os az egyetértés, és a magasnál pedig 64,8%-os.

A negyedik lekérdezésben azt vizsgálták, hogy a válaszadók szerint a nők lehetnek-e egyedülálló anyák. A férfiak 45,7%-a szerint igen, a nőknek pedig 51,6%-a ért ezzel egyet, hogy a nők lehetnek egyedülálló anyák. A végzettséget illetően nem mutatható ki egyértelmű csökkenés vagy növekedés az egyetértésben, hiszen az alacsonyan képzettek 43,2%-a ért egyet, a közepesen képzettek 51,2%-a és a magasan képzetteknek pedig a 47,8%-a áll ki az

egyedülálló anyaság mellett. Azonban szignifikáns összefüggés van az egyedülálló anyaság és a nemek, valamint a végzettség szerinti válaszadás között is.

A következő kérdés arra vonatkozik, hogy háziasszonynak lenni kielégítő-e. Itt nincs számottevő különbség a nemek szerinti válaszadásban mivel a férfiak 70,5%-a szerint kielégítő háziasszonynak lenni, a női válaszadók pedig 70%-ban értenek egyet, azonban szignifikáns kapcsolat áll fent a két változó között. A végzettség szerinti bontásban látható eltérés van a százalékok között. Az alacsony végzettségűek 81,1%-a egyetért azzal, hogy ez megfelelő a nők számára, a közepes végzettségűek 67,8%-a ért ezzel egyet, míg a magas végzettséggel rendelkező válaszadók 64%-ának egyezik ezzel a véleménye. Így szignifikancia áll fent ebben az esetben is.

A hatodik kérdés az anyagi helyzetre fókuszál, hogy a férjnek és a feleségnek is hozzá kell-e járulnia a háztartás jövedelméhez. A férfiak ezzel az állítással 91,5%-ban értenek egyet, míg a nők 95,2%-ban. A nem és a kereset között szignifikáns kapcsolat van. Képzettség szerint sem túlzottan eltérőek a százalékok, az alacsonyan képzettek 93,9%-a szerint kell mind a két félnek kereső tevékenységet végeznie, a közepesen képzettek ezt 94,4%-ban választották, míg a magasan képzetteknél ez az érték kissé visszaesik 90%-ra. A végzettség és a keresetről való vélemény között azonban nincs szignifikáns összefüggés.

A hetedik kérdésben azt vizsgálták, hogy a férfiak jobb politikai vezetők-e, mint a nők. Ebben az esetben majdnem 10%-os eltérés van a nemenkénti bontásban, ugyanis a férfiak 37,9%-ban tartják a saját nemüket alkalmasabbnak politikai vezetőnek, míg a nők 28,7%-a ért egyet ezzel az állítással, hogy a férfiak jobbnak minősülnek ezen szempontból. A végzettség szerinti bontásban is radikális különbségek vannak a két szélső kategória között, mivel az alacsonyan képzettek 37,8%-a szerint a férfiak jobb politikai vezetők, a magas végzettségűek pedig 24,2%-ban választották ugyanezt. Szignifikáns kapcsolat van tehát mind a két esetben, a kérdést befolyásolja a nem illetve a végzettség is.

A vezetői képességekre még egy kérdés vonatkozik, hogy a férfiak jobb üzleti vezetők-e, mint a nők. Ebben az esetben is a férfiak nagyobb bizalmat éreznek a saját nemük iránt, 37,2%-ban értenek egyet az állítással, azonban a nők csak 20,1%-ban vélik úgy, hogy a férfiak jobb üzleti vezetők. A végzettségben is hasonló tendencia mutatható ki, mint az előző esetben, az alacsonyan képzettek 35%-ban értenek egyet, míg a közepes végzettségűek 27,9%-ban, és végül a magasan képzettek 21,6%-ban. Befolyásolja a válaszadást a nem és a végzettség is, így szignifikáns összefüggés áll fent a változók között.

A következő kérdés az oktatással áll kapcsolatban, hogy a fiúk számára fontosabb-e az egyetem, mint a lányok számára. A férfiak magasabb százalékban értéktek ezzel egyet (14,3%), mint a nők (9%). Szignifikáns kapcsolat áll fent az egyetemi oktatás fontossága a fiúk számára, illetve a nemek között. Az iskolázottság növekedésével az egyetértés csökken a válaszadók körében. Az alacsonyan iskolázottak 16,9%-a ért egyet, a közepesen iskolázottak 11,6%-a, míg a magasan iskolázottaknak már csak a 6,9%-a szerint fontosabb a fiúk számára az egyetemi oktatás, mint a lányok számára. Ezen változó mentén is szignifikáns összefüggés állapítható meg.

A tizedik kérdés a gyermekneveléssel kapcsolatos, hogy az óvodás gyermek megszenvedi-e, ha az édesanyja dolgozik. Itt nemek szerint nincs lényeges különbség a százalékokban (1,3%), illetve nincs szignifikáns kapcsolat sem, nem befolyásolja a nem, a válaszadók véleményét a kérdésről. A végzettséget vizsgálva azonban nagyfokú eltérés látható, mivel az alacsony végzettségűek 63,9%-ban vélik úgy, hogy az óvodás gyermek megszenvedi, ha az édesanyja dolgozik, míg a magas végzettségűeknél ez a százalék majdnem a felére csökkent 33,1%-ra. A végzettség tehát befolyásolja a válaszadók véleményét, így szignifikáns kapcsolat áll fent.

Az utolsó kérdés arra vonatkozik, hogy a nők valójában otthont és gyermeket akarnak-e. Nemek szerint ebben az esetben sincs nagy eltérés, a férfiak 50,8%-ban értenek egyet, míg a nők 48,5%-ban. Nincs szignifikáns kapcsolat sem a két változó között. Az előző kérdéshez hasonlóan itt is az is képzettségnél jelennek meg szélsőséges értékek a válaszadóknál. Az alacsony képzettséggel rendelkezők 75,1%-ban értenek egyet, a közepesen képzettek 50%-ban, és a magasan képzettek pedig 32,1%-ban, ami az első értéknek kicsivel több, mint a fele. A képzettség befolyásolja a válaszadást, így szignifikáns összefüggés állapítható meg.

Az elemzésekből kimutatható, hogy a nem és a végzettség is meghatározó lehet a válaszadásnál. A nők többnyire progresszívek, míg a férfiak tradicionálisabb szerepfelfogást képviselnek. Azokban a kérdésekben főként eltér a nemek válaszája, melyben a férfiakat helyezi előnyös helyzetbe az állítás (férfiak jobb politikai/ üzleti vezetők, több joguk van a munkavállaláshoz, fontosabb számukra az egyetem). A képzettséget illetően a legtöbb esetben a két szélső kategória között van nagy eltérés, melyben az alacsonyabban képzettek vallanak tradicionálisabb nézeteket, míg a magasan képzettek haladó gondolkodást.

Továbbiakban lineáris regresszióval végeztem elemzéseket annak érdekében, hogy kimutatassam a fentebb vizsgált 11 kérdésből háromra milyen változók hatnak szignifikánsan. Emiatt több magyarázó változót kontrolláltam, hogy pontosabb becslést kapjak, a modellek pedig megbízhatóbbak legyenek. A vezetői képességek vizsgálatára összevontam a „férfiak jobb politikai vezetők” illetve a „férfiak jobb üzleti vezetők” kérdést, így egy magyarázott változót vizsgáltam a következő magyarázó változók mentén, amelyek az életkor, a nem, a végzettség, a vallásosság, a párkapcsolati helyzet, a politikai skálán való elhelyezkedés valamint az időbeliség, hogy az utolsó hullámban kérdezték le vagy azon kívül. Emellett ugyanezen magyarázó változókkal elemeztem a „nők valójában otthont és gyermeket akarnak” kérdést. Mindkét modellnél a meredekség illetve a szignifikancia vizsgálata releváns, ugyanis ezáltal mutatható ki, hogy milyen hatás van a magyarázott és a magyarázó változók között.

**2. Tábla: Politikai, üzleti vezetésben a férfiak jobbak egyetértők,
Magyarországon (lineáris regresszió)**

Változók	Meredekség	Standard hiba	T-érték	P-érték
Tengelymetszet	2,235	0,128	17,509	0,000
Időbeliség	-0,062	0,048	-1,291	0,197
Életkor	0,001	0,002	0,480	0,632
Nem	-0,249	0,047	-5,350	<0,001*
Végzettség (közepes)	-0,094	0,065	-1,437	0,151
Végzettség (magas)	-0,238	0,075	-3,156	0,002*
Vallásosság	-0,032	0,066	-0,494	0,621
Párkapcsolati helyzet	-0,088	0,052	-1,700	0,089
Politikai skálán való elhelyezkedés	0,033	0,010	3,253	0,001*

F-érték: 7,286

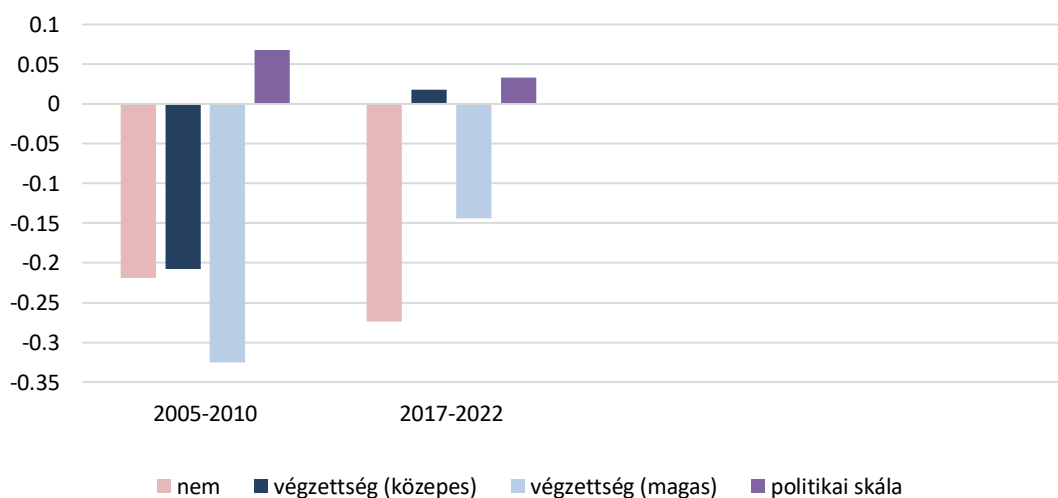
Korrigált magyarázó erő: 0,039

*Szignifikancia: nem, végzettség (magas), politikai skálán való elhelyezkedés (<0,05)

A vezetői képességeket vizsgáló modellben szignifikáns kapcsolat áll fent a nem, a magas végzettségi szint, valamint a politikai skálán való elhelyezkedés között. A nemnél referencia csoport a férfiak, így ha nőt kérdeztek meg 0,249 skálapontnyival csökkent az egyetértése abban, hogy a férfiak jobb vezetői képességgel rendelkeznek. A végzettségi szintnél 3 kategóriát különböztetnek meg, melyek az alacsony a közepes valamint a magas. A közepes illetve a magas végzettségénél is mérem, hogy az alacsony végzettséghez viszonyítva milyen hatás áll fent. Ebben az esetben a meredekség az alacsony képzettségi szinthez

viszonyítva a magasabb végzettségűeknél -0,238 skálapont, így minél magasabb végzettséggel rendelkezik a válaszadó 0,238 skálapontnyival csökken az egyetértése abban, hogy a férfiak jobb vezetők lennének. Az utolsó szignifikancia pedig a politikai skálán való elhelyezkedéssel áll fent, mely egy tíz fokú skála, ahol az egyes a teljesen baloldalhoz való tartozást, a tízes pedig a jobboldalhoz való tartozást jelenti. Így minél inkább jobboldalinak vallja magát a válaszadó 0,033 skálapontnyival emelkedik az egyetértése abban, hogy a férfiak jobb üzleti és politikai vezetők. Nem állt fent szignifikancia az időbeliség, az életkor, a közepes végzettségi szint, vallásosság valamint a párkapcsolati helyzet és a vezetői képességekben való egyetértés között. Az időbeliségnél a referencia csoport a nem utolsó hullámban lekérdezett válaszadók, így 0,062 skálapontnyival csökkent az egyetértése a 2017-2022-ben lekérdezetteknek abban, hogy a férfiak jobb vezetők. Az életkor esetében, ha egy évvel idősebb a válaszadó 0,001 skálapontnyival növekszik az egyetértése az adott kérdésben. A közepes végzettségi szintnél a viszonyítás az alacsonyan képzett válaszadókhoz képest történik, melynél kimutatható, hogy a közepes végzettséggel rendelkezők egyetértése 0,094 skálapontnyival csökken. A vallásosság esetén a referencia csoport, hogy kevesebbszer jár templomba a válaszadó, mint havonta, így aki ennél többször, annak az egyetértése abban, hogy a férfiak jobb vezetők 0,032 skálapontnyival csökken. A párkapcsolati helyzetet vizsgálva is csökkenés következik be a megkérdezetteknel, itt a referencia csoport a nem házasok, így aki házas annak 0,088 skálapontnyival csökken az egyetértése.

12. ábra: Politikai, üzleti vezetésben a férfiak jobbak, egyetértők, Magyarország (lineáris regresszió, meredekség)

A férfiakat a politikai és üzleti vezetésben jobbnak ítélik egyetértésére szignifikáns hatásokat oszlopdiagrammon ábrázoltam, hogy a meredekségek változását szemléltessem. A férfiakhoz képest a nők egyetértése csökkent a kérdés kapcsán ugyanis a 2005-2010-es hullámban 0,219 skálapontnyival kevesebben gondolták úgy, hogy a férfiak jobb vezetői képességgel rendelkeznének, míg a 2017-2022-es lekérdezésnél már 0,274 volt ez az érték. A végzettség esetén fordított helyzet áll fent a közepes végzettségűeknél, hiszen a 2005-2010-es lekérdezésben 0,208 skálapontnyival jobban ellenezték az állítást, mint az alacsonyabb végzettségűek, azonban a 2017-2022-es hullámra 0,018 skálapontnyival nagyobb egyetértést mutattak, mint az alacsonyabban képzett válaszadók. A magas végzettség esetén is hasonló változás következett be, itt az első hullámban 0,325 skálapontnyival csökkent az egyetértésük az alacsonyan képzettekhez képest, azonban ez az érték a második lekérdezésre visszaesett 0,144 skálapontnyira. Végül az utolsó szignifikáns kapcsolat a politikai skálán való elhelyezkedéssel áll fent, ahol nem változott számottevően a meredekség trendekre bontva. A 2005-2010-es lekérdezésnél 0,068 majd a 2017-2022-es hullámnál 0,033 skálapontnyival növekszik az egyetértése a válaszadóknak abban, hogy a férfiak jobb vezetői képességekkel rendelkeznek, mint a nők, minél jobboldalibbnak vallja magát az adott személy.

**3. Tábla: Nők otthont és gyermeket akarnak egyetértők, Magyarország
(lineáris regresszió)**

Változók	Meredekség	Standard hiba	T-érték	P-érték
Tengelymetszet	2,794	0,103	27,224	0,000
Időbeliség	-0,346	0,042	-8,312	<0,001*
Életkor	0,004	0,001	3,235	0,001*
Nem	-0,013	0,037	-0,340	0,734
Végzettség (közepes)	-0,217	0,045	-4,797	<0,001*
Végzettség (magas)	-0,489	0,057	-8,649	<0,001*
Vallásosság	0,135	0,052	2,583	0,010*
Párkapcsolati helyzet	0,001	0,047	0,024	0,981
Politikai skálán való elhelyezkedés	0,018	0,008	2,082	0,037*

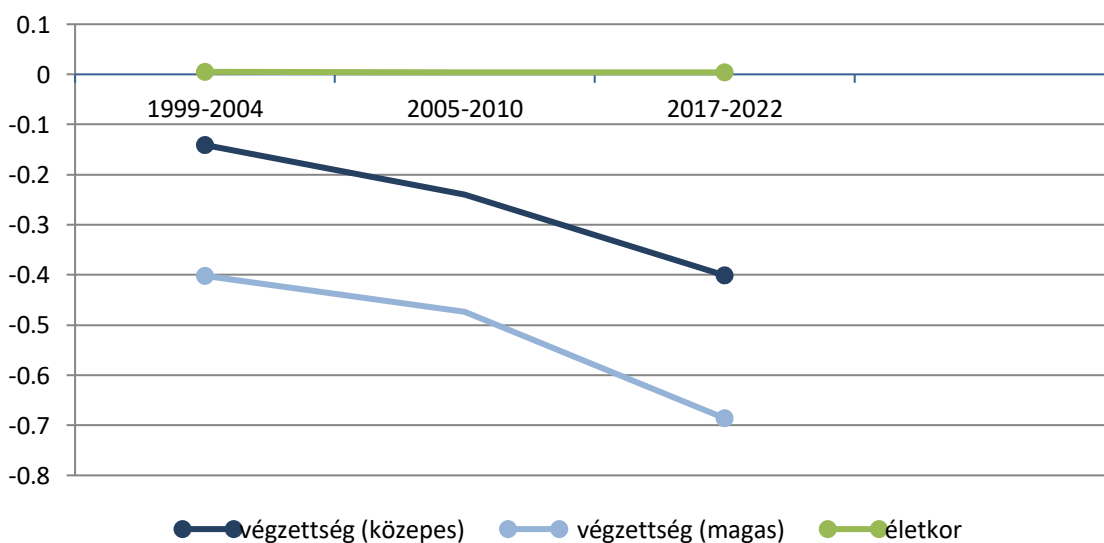
F-érték: 25,524

Korrigált magyarázó erő: 0,084

*Szignifikancia: időbeliség, életkor, végzettség(közepes, magas), vallásosság, politikai skálán való elhelyezkedés (<0,05)

A következő regressziós modellt a „nők otthon és gyermeket akarnak valójában” magyarázott változóra végeztem. Ugyanazon hatásokat vizsgáltam mint az előző modellnél, azonban ebben az esetben az időbeliséggel, az életkorral, a végzettséggel, a vallásossággal valamint a politikai skálán való elhelyezkedéssel áll fent szignifikancia a változó esetén. Az időbeliségnél a 2017-2022-es hullámban válaszadóknak 0,346 skálapontnyival csökkent az egyetértése abban, hogy a nők valójában gyermeket és otthon akarnak. Az életkor esetében, ha egy évvel idősebb a válaszadó 0,004 skálapontnyival nő az egyetértése abban, hogy a nők a privát szférában akarnak kiteljesedni. A végzettségi szint esetében, a közepes és a magas végzettségnél is szignifikancia figyelhető meg. A közepesen képzett válaszadók 0,217 skálapontnyival értenek kevésbé egyet azzal, hogy a nők elsősorban otthon és gyermeket szeretnének, míg a magasan képzetteknél ez az érték 0,489 skálapontnyival csökken az alacsonyan képzett válaszadókhoz képest. A vallásosságot vizsgálva, ha valaki gyakrabban jár templomba, mint havonta 0,135 skálapontnyival növekszik az egyetértése a kérdésben. A politikai skálán való elhelyezkedést nézve minél inkább jobboldalinak vallja magát a válaszadó annál tradicionálisabb nézeteket vall, mivel 0,018 skálapontnyival növekszik az egyetértése azzal kapcsolatban, hogy a nők valójában otthon és gyermekeket akarnak. A nem esetében nem állt fent szignifikáns kapcsolat, azonban, ha női válaszadót kérdeztek az egyetértése 0,013 skálapontnyival csökkent. A párkapcsolati helyzet sem mutatott szignifikanciára a változóval kapcsolatban, itt a házások egyetértése 0,001 skálapontnyival csökkent a témában.

13.ábra: A nők valójában otthon és gyermeket akarnak, egyetértők, Magyarország (lineáris regresszió, meredkség)

A nők valójában otthont és gyermeket akarnak lineáris regressziós modellben a közepes és a magas végzettséggel, valamint az életkorral állt fent szignifikáns kapcsolat. Az életkor esetében csak az 1999-2004-es hullámban volt szignifikancia kimutatható, azonban megállapítható a trendek alapján, hogy időben nem változott számottevően a válaszadók egyetértése. A közepes végzettséget vizsgálva az első hullámot kivéve szignifikáns kapcsolat áll fent. Ebben az esetben egyértelmű csökkenés látszik az adatokban, az 1999-2004-es hullámban 0,141 skálapontnyival értettek kevésbé egyet a válaszadók azzal, hogy a nőknek az otthoni szférában kell kiteljesedniük, míg a 2005-2010-es lekérdezésnél már 0,240 skálapontra csökkent az egyetértés, az utolsó hullámra pedig 0,401 skálapontnyival esett vissza az egyetértők aránya. A magas végzettségűek körében is hasonló tendencia figyelhető meg, hiszen az első hullámban 0,402, majd 0,474 végül pedig 0,686 skálapontnyival kevésbé értenek egyet azzal a magasan képzettek, hogy a nők elsősorban otthont és gyermeket akarnak. Ennél a hatásnál mind a három hullámban szignifikáns kapcsolat áll fent a kérdés és a változó között. Emellett az adatokból kimutatható, hogy a végzettség emelkedésével valamint az időben előre haladva a magyar társadalom haladó gondolkodást mutat a nemi szerepek megítélésére.

Összefoglalás

A kutatásom elsődleges célja, hogy tanulmányozzam a magyar anyákkal szembeni társadalmi elvárásokat. Mit követel meg hazánkban a társadalom az anyáktól, milyen normákat kell követniük, milyen szerepeket kell vállalniuk ahhoz, hogy a társadalom elismerje őket. Ezeknek pedig időbeni átalakulását vizsgálni, illetve végzettség és nem szerinti vélemény megoszlását a nemi szerepekkel kapcsolatos kérdésekben. Relevánsnak tartom ezt a témát szociológiailag, illetve a társadalomtudományok szintjén, mivel a társadalmat erősen meghatározzák a nemi szerepelvárások, mozgatórugói a társadalom működésének. Ezáltal fontos, hogy foglalkozzunk vele, mert alapvető folyamatokra is befolyással van az életünkben.

A kutatásomban fő elméletként szerepel a második demográfiai változás, illetve a két részre osztott nemi forradalom, melyek megadják a társadalmi szerepelvárások alapjait. A második demográfiai átmenet a családi életre vonatkozó változásokat magyarázó elmélet. A XX. század utolsó harmadában következtek be az STD okozta átalakulások, mint a házasságok számának csökkenése, a válások számának a növekedése, az élettársi és a látogató

partnerkapcsolatok elterjedése, a gyermekvállalás halasztása, szülővé válás életkorának emelkedése, illetve a házasságon kívüli születések számának növekedése.

A társadalmi szerepek változásai a XX. század második felétől kezdődtek el, az 1960-as évektől. A gazdasági változások hatására a nemi szerepek attitűdjeiben is fordulat következett be. Az 1960-as évek előtt jól elkülönített női illetve férfi szférák voltak, a nők uralta terület az otthon és a család volt, ami a privát szférát jelentette, míg a férfiak által dominált a munka, a politika és az oktatás, ami pedig a nyilvános szférát foglalta magába. A gazdaság fejlődésével azonban ezeknek a szeparált szféráknak a határai kezdtek elmosódni, ami a nemek közti forradalmat eredményezte. Ez két szakaszban ment végbe, melyben elsőként a nők csatlakoztak a férfiak által dominált területekhez, ami által gazdaságilag önállóvá váltak, illetve a felfelé mobilitás lehetősége is elérhető lett számukra. Ezzel a család egyensúlya felborult, a nőknek több feladatot kellett magukra vállalniuk, ezáltal több felelősség is került rájuk. Ennek következtében létrejött a nők második műszakja, mely megköveteli, hogy a nők a munkahelyükön is teljesítsenek, illetve a háztartási feladatokat és a gyermeknevelést is ők lássák el, mint azelőtt, hogy munkába álltak volna. A nemek közti forradalom második szakaszán a férfiak belépése értendő a nők által dominált szférákba. Ez utóbbi folyamat nem zajlott le teljesen, mint a nők csatlakozása a férfiak által uralt területekhez. Ennek elsősorban az az oka, hogy nem jutalmazták, illetve nem becsülik eléggé a férfiakat az otthoni szférában nyújtott teljesítményükért, nem kapnak elég elismerést, így nincs megfelelő motivációjuk arra, hogy ezeket a feladatokat ellássák. Ezen kívül bizonyos háztartásokban a nők kapuőrszerepe is hátráltatathatja a férfiak kibontakozását a privát szférában, hiszen ebben az esetben a nők irányítják a háztartásbeli feladatok megosztását, ekkor pedig hajlamosak lenézni vagy megnehezíteni párjuk próbálkozásait. Emellett a férfiak csatlakozása a privát szférához nem olyan szükségszerű, mint a nőké a nyilvános szférához, mivel a nők képesek ellátni a feladataikat otthon is, valamint a munka területén is, azonban a háztartás jövedelménél már releváns, hogy mind a két fél kereső tevékenységet végezzen.

Az elméletek alapján tradicionális szerepfelfogást vártam, mivel a nemek közti forradalom megrekedt. Ezáltal a nők szerepei bővültek, a férfiaké pedig kis mértékben változtak csak, főleg Magyarországon, ahol a közpolitika napjainkig is azt az elvárást táplálja a társadalomba, hogy a nőknek a privát szférában kell elsősorban kiteljesedniük. Tehát továbbra is az az elfogadott követelmény a nők felé, hogy a háztartást vezessék, illetve a gyermekeket neveljék. Az átalakulás csak egy újabb szerepet csatolt hozzájuk, hogy a kereső tevékenységet folytassanak, azonban ezt a gyermek három éves korát meghaladóan, különben

hátrány éri a gyermeket. A munkavállalásban érzékelhető a legnagyobb kettősség, mivel a társadalom úgy ítéli meg, hogy a nőknek otthon kell maradniuk a gyermekeikkel, viszont a háztartás jövedelméhez elvárják, hogy hozzájáruljon az anya is.

A kutatásomban az elemzések főként igazolták az elméleteket. Egyre haladóbb a társadalom felfogása, a legtöbb kérdésben a válaszadók az idő előrehaladtával progresszívebb válaszokat adtak. Ennek ellenére a magyar társadalomra inkább a tradicionális szerepfelfogás jellemző. A gyermekvállalást kulcsfontosságúnak tartják mind a két nem esetében, azonban a nőkre nézve még az utolsó hullámban is a válaszadók 86%-a vélte úgy, hogy szükséges a gyermek a kiteljesedésükhöz. A gyermek, mint érték nagy jelentőséggel bír hazánkban, melyet az is bizonyít, hogy az utolsó hullámban is a válaszadók 46%-a szerint az anyának a karrierjét a háttérbe kell szorítania és a gyermekével otthon kell maradnia, hogy az ne szenvedjen hátrányt. A nőket még mindig magas arányban látják a privát szférában, mivel a válaszadók 70%-a szerint háziasszonynak lenni kielégítő a nők számára, ami a gender-neutrális társadalmi elképzeléshez mérten elég magas százalék. Alátámasztja a tradicionális szerepfelfogást az is, hogy a nők életében elsősorban a gyermeket és az otthonot tartják fontosnak, még a 2017-22 közötti lekérdezésben is 50%-ban egyetértettek a válaszadók ezzel. A férfiakat napjainkig is elismerik a nyilvános szférában, ugyanis politikai vezetőként még a 2017-22 közötti hullámban is 33%-ban jobbnak gondolták őket, mint a nőket. Ezek a faktorok bizonyítják, hogy a társadalom lassan fejlődik, azonban mélyen gyökereznek azok a problémák melyek akadályozzák a fejlődést a társadalmi szerepelvárások átalakulásában.

A khi-négyzet próbával végzett elemzések rámutatottak arra, hogy a társadalom bizonyos rétegei máshogy vélekednek az adott kérdésekről. A férfiak és az alacsonyabb végzettségűek a tradicionális nemi szerepmegosztás szerint adták válaszaikat, míg a nők és a magasabban képzettek progresszívebb mintákat mutattak. Emellett a lineáris regresszióval végzett elemzések is kimutatták, hogy bizonyos hatások mentén a társadalom véleménye különbözik. A vezetői képességek megítélésében a férfiak, az alacsonyabban képzettek és a politikai skálán magukat jobboldalibbnak valló személyek tradicionálisabb válaszokat adtak, mint a nők, a magasabb végzettséggel rendelkezők vagy a politikai skálán magukat baloldalibbnak valló válaszadók. Azonban az adatok változásában itt is lassan haladó gondolkodás mutatható ki a válaszadók véleményében a legtöbb kategóriát vizsgálva, így a magyar társadalom mutat progresszivitást a nemi szerepek átalakulására.

A kutatásomban az adatok a „European Values Study”, illetve a „World Values Survey” adatbázisából származnak, mely alapján kvantitatív módszerrel vizsgáltam a társadalmi szerepelvárásokat, magyarországi fókuszban 8147 válaszadóval.

A dolgozatom felvetett további kutatási irányokat, mint hogy a férfiak felé milyen fő társadalmi elvárásokat állítanak, azoknak az időbeli alakulása, vagy, hogy a magyar társadalom miért ennyire gyermekközpontú.

Irodalomjegyzék

- Becker, G. S. (1981). A treatise on the Family. Enlarged Edition. Harvard University Press.
- Belinszki, E. (2003). A társadalmi nem mint a kutatás tárgya. Szociológiai Szemle, 169-172.
- Cherlin, A. (1996). Public and Private Families: An Intruducion. New York:McGraw-Hill, 25(3).
- England, P. (2010). The Gender Revolution: Uneven and Stalled. Gender and Society, 24(2), 149-166.
- Frejka, T., Goldscheider, F., Lappergård, T. (2018). The Two-part Gender Revolution, Women's Second Shift and Changing Cohort Fertility. Comparative Population Studies, 43, 99-130.
- Goldscheider, F., Bernhardt, E., Lappergård, T. (2015). The Gender Revolution: A framework for understanding changing family and demographic behavior. Population and Development Review, 41(2), 207-239.
- Hochschild, A., Machung, A. (1989). The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home. New York: Penguin Books.
- Lesthaeghe, R. (2014). The second demographic transition: A concise overview of its development. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 111.
- Lipták, K., Matiscsákné, L. M. (2018). A kisgyermekes nők foglalkoztatási helyzete és lehetőségeik. Vezetéstudomány / Budapest Management Review, 49(3), 41-51.
- McDonald, P. (2000). Gender Equity in Theories of Fertility Transition. Population and Development Review, 26(3), 427-439.
- Mead, M. (1965). And Keep Your Powder Dry: An Anthropologist Looks at America. New York: Morrow.
- Murinkó, L. (2014). A nemi szerepekkel és a családdal kapcsolatos attitűdök európai kitekintésben: értékek és gyermekgondozás. Szociológiai szemle, 24(1), 67-101.

Nagy, B., Géring, Zs., Király, G. (2018). A munka-magánélet egyensúlya és a genderrezsím viszonya a gazdasági átalakulást követően. In: Dilemmák és stratégiák a család és munka összehangolásában. Budapest: L'Harmattan Kiadó.

Oláh, L. Sz., Bernhardt, E. M., Goldscheider, F. K. (2002). Coresidential paternal roles in industrialized countries: Sweden, Hungary, and the United States. In Hobson, B. (ed.). Making Men into Fathers: Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood. (pp. 25–57) Cambridge: Cambridge University Press.

Pongrácz, T., Nagy, I., Tóth, I. Gy. (2001). Szerepváltozások. A család és a munka szerepe a nők életében. Budapest: TÁRKI, Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviseleti Titkársága, 30-45.

Ross, H. L., Sawhill, I., MacIntosh, J. (1975). Time of Transition: The Growth of Families Headed by Women. Washington, DC: The Urban Institute Press.

Spéder, Zs. (2011). Ellentmondó elvárások között... Családi férfiszerepek, apaképek a mai Magyarországon. In. Nagy, I.-Pongrácz, T. (szerk.): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről. Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, 207-228.

Spéder, Zs. (2019). A hazai termékenységi magatartás nemzetközi összehasonlításban. Akadémiai nagydoktori thesis, KSH, 17-22.

Függelék

4. Tábla: Politikai, üzleti vezetésben a férfiak jobbak egyetértők, Magyarországon (lineáris regresszió)

Hullám	Változók	Merekség	Standard hiba	T-érték	P-érték
2005-2010 F-érték: 2,850 Korrigált magyarázó erő: 0,024 *Szignifikáns: nem, végzettség (közepes, magas) (<0,05)	Tengelymetszet	2,274	0,200	11,345	0,000
	Életkor	0,001	0,003	0,298	0,766
	Nem	-0,219	0,074	-2,955	0,003*
	Végzettség (közepes)	-0,208	0,097	-2,149	0,032*
	Végzettség (magas)	-0,325	0,119	-2,725	0,007*
	Vallásosság	-0,114	0,111	-1,027	0,305
	Párkapcsolati helyzet	-0,035	0,081	-0,430	0,667
	Politikai skálán való elhelyezkedés	0,035	0,019	1,827	0,068
2017-2022 F-érték: 5,691 Korrigált magyarázó erő: 0,044 *Szignifikáns: nem, politikai skála (<0,05)	Tengelymetszet	2,094	0,181	11,556	0,000
	Életkor	0,001	0,002	0,495	0,621
	Nem	-0,274	0,060	-4,585	<0,001*
	Végzettség (közepes)	0,018	0,090	0,205	0,838
	Végzettség (magas)	-0,144	0,100	-1,437	0,151
	Vallásosság	0,022	0,081	0,275	0,783
	Párkapcsolati helyzet	-0,118	0,068	-1,746	0,081
	Politikai skálán való elhelyezkedés	0,033	0,012	2,758	0,006*

5. Tábla: Nők otthon és gyermeket akarnak egyetértők, Magyarország (lineáris regresszió)

Hullám	Változók	Merekség	Standard hiba	T-érték	P-érték
1994-2004 F-érték: 4,266 Korrigált magyarázó erő: 0,040 *Szignifikáns: életkor, végzettség (magas) (<0,05)	Tengelymetszet	2,459	0,212	11,616	0,000
	Életkor	0,005	0,003	2,016	0,044*
	Nem	0,104	0,073	1,429	0,154
	Végzettség (közepes)	-0,141	0,083	-1,691	0,091
	Végzettség (magas)	-0,402	0,110	-3,649	<0,001*
	Vallásosság	0,191	0,102	1,884	0,060
	Párkapcsolati helyzet	0,152	0,109	1,392	0,165
	Politikai skálán való elhelyezkedés	0,023	0,020	1,118	0,264
2005-2010 F-érték: 6,044 Korrigált magyarázó erő: 0,040 *Szignifikáns: végzettség (magas, közepes) (<0,05)	Tengelymetszet	2,772	0,172	16,080	0,000
	Életkor	0,004	0,002	1,779	0,076
	Nem	-0,080	0,058	-1,386	0,166
	Végzettség (közepes)	-0,240	0,077	-3,125	0,002*
	Végzettség (magas)	-0,474	0,095	-4,996	<0,001*
	Vallásosság	0,141	0,084	1,682	0,093
	Párkapcsolati helyzet	0,087	0,072	1,206	0,228
	Politikai skálán való elhelyezkedés	0,025	0,013	1,871	0,062
2017-2022 F-érték: 7,470 Korrigált magyarázó erő: 0,058 *Szignifikáns: végzettség (magas, közepes) (<0,05)	Tengelymetszet	2,824	0,200	14,110	0,000
	Életkor	0,004	0,002	1,564	0,118
	Nem	-0,024	0,066	-0,359	0,720
	Végzettség (közepes)	-0,401	0,101	-3,970	<0,001*
	Végzettség (magas)	-0,686	0,112	-6,128	<0,001*
	Vallásosság	0,083	0,090	0,928	0,354
	Párkapcsolati helyzet	-0,136	0,076	-1,802	0,072
	Politikai skálán való elhelyezkedés	0,008	0,013	0,627	0,531